

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL
NÚMERO 36 / SEGONA ÈPOCA / DESEMBRE DE 1995

**Consell Insular
de Mallorca**

alimara

Núm 36

Segona Època. Desembre de 1995

Edita: Consell Insular de Mallorca

Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat

General Riera, 67

07010 Palma

Tel. (971) 76 07 62

Fax: (971) 76 19 52

Cuadre portada: Antoni Marquet

Maquetació: Quid Gràfic

Impressió: Planisi S.A.

Dipòsit legal: PM - 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

MEMÒRIA DEL CARRER

PROSTITUCIÓ I VELLESA

Lluís Ballester i
Josefina Santiago

Aquest article és continuació d'anteriors treballs sobre prostitució dels quals algun resum de part de les feines anteriors ja ha estat publicat a Alimara. En aquest cas s'han realitzat 18 entrevistes en profunditat a dones de més de 60 anys que havien exercit la prostitució. El treball s'ha fet al llarg del anys 1994 i 1995, afegint a les dificultats de localització de les dones, la dificultat per parlar-ne. L'opció de l'entrevista en profunditat i l'enfocament qualitatiu parteixen de la impossibilitat de realitzar un tractament estadístic. S'han pogut fer altres experiències amb aquest enfocament estadístic (p.e.: Apellaniz i altres, 1985) però aquí no ha estat possible.

Aquestes dones es caracteritzen per orientar la totalitat de la seva vida cap a l'exterior, cap als fragments secrets de la vida dels altres, siguin clients, "xulos" o altres dones prostitutes. Tot i que qualsevol relació nova despertava esperances i por, les relacions que han establert han estat funcionals, exclusivament per als altres. De tal manera això és així que tenen una greu dificultat per poder reconèixer la seva pròpia experiència del dolor, desenvolupant una important idealització del seu passat. El seu temps actual és buit, però la seva memòria és plena d'incidents.

1. Ara i abans

Seguint la manera d'entendre la situació de les dones entrevistades, es poden diferenciar, simplificant, un ara i un abans més o menys imprecís. La situació actual és valorada de manera negativa; la situació anterior és idealitzada i millorada per la memòria. Tot i això, les converses varen poder desvetllar alguns aspectes no tan positius de la seva vida com a prostitutes. Però comencem per les seves valoracions:

Actualment: **Context:** La prostitució s'exerceix en una situació molt més perillosa. Les drogues i la SIDA són dues situacions simptomàtiques.
Trajectòria: importància de les drogues en l'origen de l'entrada al món de la prostitució i a la impossibilitat de sortir-ne.

Relacions i reconeixement: No especialització com a prostitutes, manteniment d'altres relacions. És menys important la cultura i el cercle de relacions lligats a la prostitució. S'ha convertit en una feina. S'ha facilitat l'anonimat, però també s'ha fet més difícil tenir identitat.

Abans:

Context: Menys incertesa, menys perill. Era un món més controlable i familiar, totes es coneixien i sabien quins eren els límits del que es podia fer i no fer.

Trajectòria: No drogues, la trajectòria parteix de situacions de necessitat molt més bàsiques. Es manté una certa economia de subsistència. Els components culturals són molt pobres, virtualment totes provenen de la pobresa originària o sobrevinguda.

Relacions i reconeixement: especialització com a prostitutes, dificultat per al manteniment d'altres relacions, era difícil l'anonimat. Tot s'havia de resoldre en el cercle de relacions lligades a la prostitució.

La prostitució ha estat una veritable cultura oculta que ha existit amb un mínim de signes externs, però que ha organitzat rituals, ha estructurat el temps, ha disposat de mites, etc. No s'han fet públics els seus símbols perquè són símbols segregats i a ningú no li ha interessat acceptar-los, ja que només creaven problemes. Ha estat una cultura negada, morta abans de néixer socialment.

Pràcticament els únics símbols reconeguts que disposen són els símptomes evidents de malaltia, senilitat i abandonament que es van fent evidents a partir de certa edat, tal com a boxejadors "*deixats fora de combat*". Si la dona anciana sense família és pobre per definició, la dona anciana prostituta és doblement pobre.

Les dones prostitutes pateixen una doble negació social. En primer lloc, en forma de segregació i dificultat per al reconeixement social. Hi ha una vivència d'estigmatització (en el sentit de Goffman) (1968). Però, en segon lloc, hi ha un secret establert sobre totes les relacions que estableixen amb elles els clients.

Aquesta doble negació es basa en una doble forma de relació. El rebuig és la primera relació; l'apropament per cercar la satisfacció ràpida del desig és la segona.

Parlàvem de pobresa, però moltes vegades es tracta de dones personalment molt reforçades internament per l'adversitat. De fet, la negació no els arriba, les "putes" no neguen la seva història, es reconeixen com a "putes", és a dir, com a membres d'un ofici amb disciplina i nivells de qualitat diferenciats. Una de les qüestions que els ajuda al reconeixement és el que al llarg dels anys s'ha mantingut la demanda dels seus serveis.

No entren a fer valoracions crítiques de cap tipus, només recullen una part dels criteris morals que han pogut conèixer, però no els hi crea mala consciència ni un rebuig contra la societat.

2. Experiència emocional

La seva experiència emocional té relació amb una desordenada vida familiar (canvi d'amants, soledat, inexistència de relacions estables) o ocultació de part dels fets privats (abandonament dels fills, separació de la família, etc.). Què significa la felicitat, és quelcom associat a l'afecte i fidelitat d'alguns homes ja majors i/o d'alguns fills. També hi ha una altra manera d'entendre la felicitat, com estar entretingudes i no pensar.

Però, ¿quina ha estat la seva experiència de la relació amb tants d'homes al llarg de la seva vida? Com recorden aquesta experiència? Són conscients que els seus clients eren persones que descarregaven els seus problemes en altres perquè, senzillament, desitjaven deslliurar-se'n. Després d'haver-les utilitzat com una paperera emocional, al llarg d'un nombre relativament extens de relacions, el més freqüent era l'abandó o el canvi d'actitud, tractant-les amb menyspreu, com si s'haguessin convertit en escombraries. El que dipositaven els seus clients eren els sentiments que no podien suportar, o no podien suportar tot sols, tals com la soledat, l'avorriment d'una relació que s'ha mort, etc. De tal manera que aquestes dones han realitzat una certa funció de sosteniment, una funció de contenidor.

Com totes recorden, la denigració sempre va ser la contrapartida necessària de la relació. Els sentiments positius estan separats dels negatius, de tal manera que aquests últims necessiten trobar un receptacle més o menys voluntari per ser ennegrits (denigrar, del llatí *denigrare*, significa ennegrir). Hi ha hagut casos en els que la denigració era molt aparent, i no ho era la part positiva d'agraïment pel plaer, els casos dels "clients tirans". En altres casos es negava directament aquest plaer, ocupant la denigració un lloc molt important: eren els casos dels "clients feridors". En altres casos no hi havia cap relació emocional: eren els casos dels "clients buits".

Aquestes experiències de canvi constant, de pèrdua de totes les relacions positives és tan dolorosa de suportar que dona lloc a dos efectes relacionats, per un costat l'acceptació del "xulo", del protector de dubtosa fiabilitat, però com a mínim que li serà més fàcil de conservar. Per un altre, la tendència a establir relacions superficials. Quan hi ha tantes pèrdues en la vida d'una persona, pot creure que és massa arriscat establir de nou relacions profundes, que pot confiar. Conscients de la pena de la separació, conscients de la inevitabilitat de la separació, aquestes dones sabien que no haurien de posar afecte en cap home amb el qual mantindran una relació durant poc temps. Sovint aquestes dones han estat bàsicament deprimides, perquè no han pogut pair les pèrdues i la vivència

constant de la desconfiança. Com va dir una dona "ets com una dona en un prestatge, que agafen per a jugar amb ella. No ets una persona, només una pepa."

Mentre que algunes dones reaccionen envers els clients amb indiferència i una certa depressió, altres eren incapaces de contenir a dintre seu aquests sentiments juntament amb la pèrdua i ho actualitzaven en forma d'irritabilitat i odi. D'aquí resultava un comportament, en ocasions, agressiu. "Si no podem gaudir de les coses bones que ells podien oferir i no donaven, tampoc ells no tindrien allò que nosaltres els hi podíem donar." De vegades, aquest comportament s'atribueix erròniament a un sentit de llibertat i alleugeriment per l'absència de regles i normes. El significat literal d'aquest comportament és així: les dones senten que són menyspreades i que no poden deixar de menysprear també elles. Són elles les que se senten rebutjades, no estimades, no tingudes en compte i desesperançades.

3. Necessitats

Al llarg de les entrevistes realitzades, en el marc de la investigació de camp, s'ha preguntat sistemàticament a totes les dones sobre el que necessitaven, i la gran majoria de les respostes s'han orientat cap als diners: "*echo mucho en falta el dinero*", "*no puedo comprar nada*", "*desde que empecé a trabajar menos lo que más noto es el dinero*". El consum i l'activitat i animació del carrer o de les cases de cites són les altres enyorances clarament sentides i expressades. Però, es pot intentar sistematitzar el conjunt de situacions de necessitat d'una altra manera:

- a. Es pot confirmar un cert nivell de satisfacció subjectiva, és a dir, no hi ha ni vivència ni expressió ansiosa associada a les necessitats. Però les condicions objectives són molt difícils i problemàtiques: ingressos insuficients, malalties i aïllament són els principals factors generadors de necessitats.
- b. Hi ha una incapacitat generalitzada per fer front a les necessitats a l'àmbit privat. No hi ha família, en sentit convencional, però tampoc relacions veïnals sòlides que permetin la resolució, sense ajuda dels sistemes públics, de les seves necessitats.
- c. Hi ha incapacitat per expressar col·lectivament les necessitats. Així com a altres col·lectius és possible una organització i una pressió pública, aquest grup no es pot o no sap expressar-se. El reduït nombre de persones en la mateixa situació, la consideració social negativa i la manca de preparació, contribueixen al manteniment del silenci d'aquestes necessitats.

-
- d. A part de les necessitats que requereixen ajuda professional, abans d'illes, hi ha necessitats d'un altre tipus, especialment la necessitat de ser reconegudes com a víctimes i no culpables de determinades formes de vida.

Els problemes concrets són molt diversos, des de cirrosis, alcoholisme i diversos desequilibris psíquics, fins a diverses situacions molt més comuns en aquestes edats per al conjunt de la població: problemes circulatoris, problemes sensorials (audició i visió). Pel que fa als problemes socials, els dos més destacats ja s'han mencionat: els ingressos molt reduïts i la manca d'estímul i relacions socials.

4. La vellesa com a final d'etapa

Durant la seva vida s'han hagut d'enfrontar amb molts finals i amb moltes transicions: l'entrada al món de la prostitució, la fi de relacions amb amants, el canvi d'apreciació per part dels clients, la pèrdua de persones estimades, etc. Cada final representa un comiat, una mirada vers el passat i vers el futur. Representa perdre persones i també el que s'ha conegut i el suport que s'ha pogut rebre. Amb freqüència es fan plans, es tendeix a l'autoengany i creure que les relacions i la vida seran igual que abans. Però la vellesa és un veritable final d'etapa, no hi ha engany possible, el que s'ha perdut no tornarà.

Cada canvi anterior podia significar més o menys independència o restriccions, també pèrdues de seguretat o d'altres elements. Cada una d'aquestes transicions porta a fer algun tipus de balanç: fins on s'ha arribat, què és el que s'ha aconseguit o perdut, què s'ha fet de l'experiència que està a punt d'acabar-se. Amb la vellesa dominen l'ansietat i els sentiments negatius. Els sentiments de desesperança, o l'intent de no pensar, de defugir la pena perquè tot s'acaba, significa que hi ha una pèrdua definitiva i molt més real que qualsevol anterior: *"Ara m'adon que mai no tornaré a tenir cap altra oportunitat."* *"He desaprofitat molt el temps."* *"Sent que no he fet res i que seré oblidada de tots."*

A mesura que arriben a ser conscients del final, la por d'oblidar i ser oblidades, i la de perdre allò que pugui haver estat valuós, assumeixen una importància extraordinària. Aquestes ansietats s'agreugen quan no hi queda cap prova concreta del que ha estat més positiu en la seva vida. Les fotografies, per exemple, són de gran importància, s'emboiquen i es guarden amb molt de compte, i es mostren com a proves de bellesa, prova d'haver tingut amants, prova d'haver tingut determinat nivell de consum, prova dels fills que ja no se sap què fan o a on estan. Si bé això pot jugar un cert paper com a recordatori, no són més que petites ajudes per preservar internament allò que ha estat valuós en l'experiència passada. No s'esborra el passat ni es nega la pèrdua. No es pot superar una certa triste-

sa i un cert enyor d'allò que s'ha tingut, però també, amb dolor, procuren comprendre per què la seva vida no ha pogut ser d'una altra manera. El passat mai no es pot ignorar ni desfer. Poden tractar de matar-lo a dintre seu però és l'únic capital de què disposen. La nostra insistència a conèixer confirma, de qualque forma, aquesta importància del seu passat.

BIBLIOGRAFIA

APELLANIZ, A; MARTÍN-PASCUAL, E.; BARRANQUERO, M.; GOIRIENA DE GANDARIAS, J. (1985): "*Encuesta socio-sanitaria en un colectivo de prostitutas*", pp. 587 a 629. A: **Revista de Sanidad y Higiene Pública**, núm. 59, any LIV. Maig-juny 85.

BATESON, G.: **Pasos hacia una ecología de la mente**. B.Aires. Carlos Lohlé. (1989)

GOFFMAN, E.: **Estigma**. B.Aires. Amorrortu. (1968)